

ความท้าทายและโอกาสของการศึกษาแบบเรียนรวม: แนวทางสู่การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาในประเทศไทย

พรรณรอง จิตพิพรวณิช^{1*} และสุนทรี วรรณไพเราะ²

วันที่รับบทความ: (26 ตุลาคม พ.ศ. 2567) วันที่แก้ไขบทความ: (3 มีนาคม พ.ศ. 2568) วันที่ตอบรับบทความ: (4 เมษายน พ.ศ. 2568)

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอข้อมูลการศึกษาแบบเรียนรวมซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทุกคน โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดทางร่างกาย จิตใจ หรือการเรียนรู้ให้สามารถเข้าร่วมการศึกษาในระบบปกติร่วมกับผู้เรียนทั่วไปได้อย่างเท่าเทียม นำเสนอความเป็นมาและวิวัฒนาการของการศึกษาแบบเรียนรวม รูปแบบ ความเชื่อ และหลักการ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบ เช่น ความไม่ชัดเจนของนโยบายการจัดการ งบประมาณที่ไม่เพียงพอ และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง บทความนี้ยังได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยจัดกลุ่มแนวทางแก้ปัญหาออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การปรับปรุงนโยบายให้มีความชัดเจน การพัฒนาครูและบุคลากร การจัดสรรทรัพยากร ไปจนถึงการสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

คำสำคัญ: การศึกษาแบบเรียนรวม, การบริหารการศึกษา, ความเสมอภาคทางการศึกษา

➤ บทความวิชาการ

¹ หลักสูตรการศึกษาพิเศษ-ภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา

² สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา

*ผู้รับผิดชอบหลัก E-mail: Pannarong.ra@skru.ac.th

The Challenges and Opportunities of Inclusive Education: A Pathway to Improving Educational Quality in Thailand

Pannarong Titipornwanich^{1*} and Suntaree Wannapairo²

Received: (October 26, 2024) Revised: (March 3, 2025) Accepted: (April 4, 2025)

Abstract

This article presents the concept of inclusive education, which focuses on creating equal educational opportunities for all learners, regardless of physical, mental, intellectual, or learning limitations, enabling them to access the mainstream education system and learn alongside their peers. This article discusses the background and evolution of inclusive education, its models, fundamental beliefs, and principles, as well as challenges and obstacles, such as unclear management policies, insufficient budgets, and a shortage of specialized personnel. The article also proposes solutions categorized into four key areas: policy improvement, teacher and personnel development, resource allocation, and the creation of appropriate learning environments. These solutions aim to promote the effectiveness of inclusive education, aligning with the social and cultural context in Thailand.

Keywords: Inclusive Education, Educational Administration, Education Equality

---

➤ Academic Articles

¹ Special Education Program-Thai Language, Songkhla Rajabhat University, Songkhla Province

² Educational Administration Program, Thaksin University, Songkhla Province

*Corresponding Author E-mail: Pannarong.ra@skru.ac.th

บทนำ

การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) เป็นปรัชญาการศึกษาที่ยังรากจากหลักการพื้นฐานแห่งความเสมอภาคและการเคารพในความหลากหลายของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคนโดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดทางร่างกาย สติปัญญา พัฒนาการ หรือลักษณะเฉพาะใด ๆ มีสิทธิ์เข้าถึง และได้รับประโยชน์จากระบบการศึกษาอย่างเท่าเทียม และมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมที่ปราศจากการเลือกปฏิบัติ แนวคิดนี้จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสังคมแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน โดยเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมศักยภาพของปัจเจกบุคคล และสร้างความเป็นธรรมทางการศึกษา การศึกษาแบบเรียนรวมเป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลก ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับนานาชาติและระดับประเทศ ผ่านนโยบาย กฎหมาย และกลไกทางสังคมต่าง ๆ บทความนี้ เรื่อง “ความท้าทายและโอกาสของการศึกษาแบบเรียนรวม: แนวทางสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในประเทศไทย” มุ่งนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา หลักการ และแนวคิด ตลอดจนวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และความท้าทายในการดำเนินงานศึกษาแบบเรียนรวมในบริบทสังคมไทย พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมให้มีประสิทธิภาพ สามารถเป็นกลไกสำคัญในการสร้างโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

จุดเริ่มต้นและความเป็นมาของการศึกษาแบบเรียนรวม

การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) มีรากฐานมาจากแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการแห่งความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติทางการศึกษา ซึ่งมุ่งหมายให้ผู้เรียนทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายใด ๆ เช่น เชื้อชาติ เพศ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ภาษา ความบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา พัฒนาการ หรือลักษณะเฉพาะอื่น ๆ มีสิทธิ์เข้าถึง และได้รับประโยชน์จากการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาและขับเคลื่อนจากทั้งระดับนานาชาติและระดับประเทศ โดยมีเป้าหมายสำคัญในการจัดการแบ่งแยก ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่

ในอดีต ผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษมักถูกแยกออกจากระบบการศึกษาปกติ โดยได้รับการศึกษาในสถาบันเฉพาะทางหรือไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเพียงพอ แนวคิดการจัดการศึกษาแบบแยกส่วนนี้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองที่มองว่าผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษมีความแตกต่างจากผู้เรียนทั่วไป และจำเป็นต้องได้รับการศึกษาในรูปแบบที่แตกต่างออกไป ซึ่งเป็นมุมมองที่แพร่หลายในช่วงศตวรรษที่ 19

อย่างไรก็ตาม ในช่วงศตวรรษที่ 20 กระแสความคิดเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษเริ่มเปลี่ยนแปลงไป นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านเริ่มตระหนักถึงผลกระทบเชิงลบของการแยกผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษออกจากระบบการศึกษาปกติ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ เช่น พัฒนาการทางสังคม อารมณ์ และสติปัญญา จึงเกิดกระแสเรียกร้องให้ผู้เรียนกลุ่มนี้ได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนทั่วไปในชั้นเรียนเดียวกัน เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ลดอคติ และพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน หน่วยงานและนักวิชาการทางการศึกษาได้ให้คำจำกัดความของ "การศึกษาแบบเรียนรวม" ไว้หลากหลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการยอมรับความแตกต่าง

ระหว่างบุคคล การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม UNESCO (2023) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง ระบบการศึกษาปกติ ซึ่งในโรงเรียนนั้นมีทั้งผู้เรียนปกติและผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษอยู่ในชั้นเรียนเดียวกัน ได้รับการบริการทางการศึกษาตามความจำเป็นและความต้องการเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยไม่คำนึงถึงความยากลำบากหรืออุปสรรคของผู้เรียน มีการจัดการเตรียม และวางแผน การศึกษาที่มีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันอย่างเหมาะสมเพื่อคุณภาพการศึกษา

โดยองค์การอนามัยโลก (2556) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง กระบวนการจัดการศึกษา ที่ตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนทุกคน ผ่านการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ วัฒนธรรม และชุมชน ตลอดจนลดการแบ่งแยกและการกีดกันกลุ่มใด ๆ ไม่ให้มีส่วนร่วมในการศึกษา ทั้งนี้ผดุง อารยะวิญญู และวาสนา เลิศศิลป์ (2551) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง การจัดให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสเรียนด้วยกันตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะมีความต้องการพิเศษหรือไม่ก็ตาม ทุกคนเรียนไปด้วยกัน ครูปฏิบัติต่อผู้เรียน เหมือนทุกคนเป็นเด็กปกติ อีกทั้ง มลิวัลย์ ธรรมแสง (2561) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง กระบวนการของการเพิ่มความสามารถของระบบการศึกษา เพื่อให้ยื่นมือเข้าไปให้ถึงผู้เรียนทุกคน จึงเป็นที่เข้าใจกันว่า การเรียนรวมเป็นเสมือนกุญแจสำคัญที่จะเข้าไปสู่ความสำเร็จของการศึกษาเพื่อปวงชน ในฐานะของหลักการทั้งหมด ควรจะได้เป็นแนวคิดข้อแนะนำด้านนโยบายและวิธีปฏิบัติเริ่มจากข้อเท็จจริงที่ว่า การศึกษาเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และเป็นมากกว่าชุมชนที่มีความเท่าเทียมกัน

โดยสรุป การศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง การจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคน รวมถึงผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ได้เรียนรู้ร่วมกันในสภาพแวดล้อมเดียวกัน โดยได้รับการสนับสนุน บริการ และการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของแต่ละบุคคล บุคลากรทางการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศแห่งการยอมรับ ความเข้าใจ และการสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนทุกคน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างใด ๆ เป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของชุมชนการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์สูงสุดจากการศึกษา

วิวัฒนาการของการศึกษาแบบเรียนรวม จากการแบ่งแยกสู่การยอมรับ

วิวัฒนาการของการศึกษาแบบเรียนรวมได้ดำเนินไปตามลำดับขั้นตอน ซึ่งหลายประเทศมีการดำเนินการในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน โดยสามารถแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การกีดกัน เป็นช่วงที่สังคมไม่ยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยมองว่าพวกเขาไม่สามารถเรียนรู้ได้เหมือนเด็กทั่วไป ขั้นที่ 2 การแบ่งแยก ในขั้นตอนนี้ เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเริ่มได้รับการยอมรับบ้าง แต่สาเหตุหลักมาจากความสงสารหรือเห็นใจ จึงยังคงมีการแบ่งแยกเด็กกลุ่มนี้ออกจากเด็กทั่วไป ขั้นที่ 3 การเข้าใจ เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยได้รับโอกาสให้เรียนในโรงเรียนร่วมกับเด็กทั่วไป แต่การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ยังไม่สมบูรณ์แบบ ขั้นที่ 4 การยอมรับ ในขั้นนี้ สังคมเริ่มมีความเข้าใจและยอมรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษอย่างแท้จริง โดยมีการจัดการศึกษาให้พวกเขาได้เรียนร่วมกับเด็กทั่วไปในสภาพแวดล้อมเดียวกันอย่างเสมอภาค

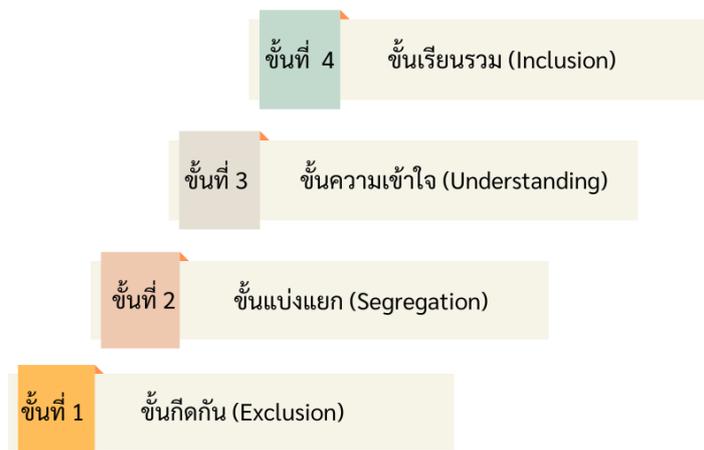
กระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึงวิวัฒนาการที่นำไปสู่การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งมุ่งเน้นการยอมรับความแตกต่างและการสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม ดังที่ สุชาติดา บุษผา (2557) กล่าวถึงไว้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกีดกัน (Exclusion) ในขั้นนี้เป็นการปฏิเสธคือ การไม่ยอมรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยมองว่าเป็นคนไม่ปกติ เช่น การที่เด็กมีสติปัญญาต่ำกว่าคนปกติจะถูกมองว่า โง่เงา ไม่สามารถเรียนหนังสือได้ ทำให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเหล่านี้ไม่ได้รับการศึกษาถูกกีดกันไม่ให้เข้าถึงการศึกษา

ขั้นที่ 2 ขั้นแบ่งแยก (Segregation) ในขั้นนี้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับการยอมรับขึ้นมาเล็กน้อยโดยให้ได้รับการศึกษาบ้าง การจัดการศึกษาถือเป็นการจัดให้เพราะความสงสารหรือการกุศล ยังคงมีการแบ่งแยก

ขั้นที่ 3 ขั้นความเข้าใจ (Understanding) ในขั้นนี้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษจะได้รับการศึกษามากขึ้น อาจให้เรียนรวมในโรงเรียนปกติ หรือเรียนในโรงเรียนเฉพาะความพิการเนื่องจาก ความเข้าใจว่าเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ที่มีรู้จริงและมีเครื่องมือครบถ้วน เป็นการศึกษาที่มีคุณภาพแต่ยังไม่มีการยอมรับอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 4 ขั้นเรียนรวม (Inclusion) ในขั้นนี้เป็นการที่สังคมมีความรู้ความเข้าใจและยอมรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษอย่างแท้จริง และจัดการศึกษาให้ควบคู่กับเด็กปกติในโรงเรียน หากสิ่งใดเป็นอุปสรรคจะหาทางแก้ไขจนสำเร็จ เป็นการศึกษาที่จัดให้สำหรับเด็กทุกคนเข้ามาเรียนรวมกัน

ภาพที่ 1 วิวัฒนาการของการศึกษาแบบเรียนรวม
ที่มา: สุชาติดา บุษผา (2557)

การศึกษาแบบเรียนรวม ความเชื่อ หลักการ และเป้าหมายสู่การศึกษาที่เท่าเทียม

การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) เป็นปรัชญาการศึกษาที่มุ่งเน้นความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการเคารพในความหลากหลายของผู้เรียน โดยมีรากฐานจากหลักการ ความเชื่อและเป้าหมายที่สำคัญสามารถสรุปได้ดังนี้

ความเชื่อ

1. **สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทางการศึกษา:** ผู้เรียนทุกคน โดยไม่คำนึงถึงพื้นฐาน ความแตกต่าง หรือข้อจำกัดใด ๆ มีสิทธิ์ที่จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม การศึกษาแบบเรียนรวมเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนทุกคน รวมถึงผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ สามารถเข้าถึงการศึกษา พัฒนา ศักยภาพ และบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

2. **คุณค่าและศักยภาพของแต่ละบุคคล:** ผู้เรียนทุกคนมีคุณค่าในตนเอง และมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาได้ การศึกษาแบบเรียนรวมส่งเสริมให้ครู ผู้ปกครอง และสังคม ตระหนักถึงความแตกต่าง หลากหลาย และสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเต็มที่

3. **พลังแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน:** การศึกษาแบบเรียนรวมส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและผู้เรียนทั่วไป ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านสังคม เช่น การพัฒนาทักษะ การอยู่ร่วมกัน การยอมรับความแตกต่าง การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และด้านวิชาการ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้

หลักการ

1. **ความหลากหลายในการเรียนรู้:** ผู้เรียนแต่ละคนมีรูปแบบการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจ และวิธีการแสดงออกที่แตกต่างกัน การศึกษาแบบเรียนรวมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. **การจัดการศึกษาที่เหมาะสม:** ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ และศักยภาพ การศึกษาแบบเรียนรวมมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลาย โดยใช้สื่อเทคโนโลยี และวิธีการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงเนื้อหา สร้างความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

3. **โอกาสและคุณภาพที่เท่าเทียม:** ผู้เรียนทุกคนควรได้รับโอกาสในการเรียนรู้ การพัฒนา และการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม การศึกษาแบบเรียนรวมมุ่งเน้นการประกันคุณภาพการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการไม่เลือกปฏิบัติ

4. **พลังชุมชน:** ชุมชนและสังคมมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดกิจกรรม การสนับสนุนทรัพยากร และการส่งเสริมทัศนคติเชิงบวกต่อความแตกต่างหลากหลาย การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การศึกษาแบบเรียนรวมมีความยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

เป้าหมาย

การศึกษาแบบเรียนรวมมุ่งหวังให้เกิดระบบการศึกษาที่ปราศจากการแบ่งแยก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่เท่าเทียม ส่งเสริมการสร้างชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข พัฒนาศักยภาพ และได้รับประโยชน์สูงสุดจากการศึกษา การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมจึงเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าและยั่งยืน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ

นักการศึกษาพิเศษและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันนำเสนอหลักการของการเรียนรวมเพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการศึกษาให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ ผดุง อารยะวิญญู และคณะ (2551) กล่าวไว้ดังนี้

1. ความยุติธรรมในสังคม (Social Justice) เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อเด็กปกติทุกคนได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติ เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติด้วย หากกีดกันไม่ให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเข้าเรียนปกติ นั่นคือ ความไม่ยุติธรรมในสังคม นักการศึกษาจำนวนมากเชื่อว่า ความยุติธรรมในสังคมจะนำมาซึ่งความสุขในสังคม นั้นมีความสัมพันธ์กับความต้องการทางสังคมของเด็ก กล่าวคือ เด็กทุกคนรวมทั้งเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ต้องการความรัก ต้องการความเข้าใจ ต้องการยอมรับ ต้องการมีบทบาท และมีการมีส่วนร่วมในสังคม การศึกษาพิเศษในอดีตที่ผ่านมามุ่งเห็นความแตกต่างมากกว่ามุ่งเน้นความเหมือน มุ่งเน้นจุดอ่อนหรือการไร้ความสามารถมากกว่ามุ่งเน้นความสามารถของเด็กและการยอมรับของสังคม

2. การคืนสู่ภาวะปกติ (Normalization) มุ่งหมายให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับบริการและโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ตัวอย่างเช่น ในอดีตผู้พิการมักถูกจัดให้อยู่อาศัยรวมกันในสถานสงเคราะห์ แต่แนวคิดนี้ส่งเสริมการสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับผู้พิการภายในชุมชน เพื่อให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้มีการลดจำนวนสถานสงเคราะห์ และหันมาให้บริการสนับสนุนผู้พิการในรูปแบบอื่น ๆ แทน นอกจากนี้ ผู้พิการยังได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กีฬา ดนตรี ศิลปะ และวัฒนธรรม เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

3. สภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด (Least Restrictive Environment) เน้นย้ำถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กจะได้รับเมื่อได้รับการศึกษาในสภาพแวดล้อมที่เปิดกว้างและมีข้อจำกัดน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โรงเรียนเฉพาะทาง เช่น โรงเรียนโสตศึกษา โรงเรียนศึกษาพิเศษ หรือโรงเรียนประเภทอื่น ๆ รวมถึงชั้นเรียนพิเศษ ถือเป็นสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัด เนื่องจากเด็กเหล่านี้ถูกจำกัดโอกาสในการเรียนร่วมกับเด็กทั่วไปในโรงเรียนปกติ

4. การเรียนรู้ (Learning) ยึดมั่นในความเชื่อพื้นฐานที่ว่าเด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ไม่ว่าจะ เป็นเด็กปกติหรือเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ หากเด็กมีความพร้อมและได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมและถูกต้องตามหลักวิชาการ พวกเขาก็สามารถพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

การศึกษาแบบเรียนรวมมุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา การดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เชี่ยวชาญ ในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่

รากฐานสำคัญของการเรียนรวม เปิดประตูสู่การเรียนรู้ไร้พรมแดน

การประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all) ณ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี ประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2533 และการประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความต้องการพิเศษ ณ เมืองซาลามันกา ประเทศสเปน ในปี พ.ศ. 2537 ถือเป็นหมุดหมายสำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิดการศึกษาแบบเรียนรวมสู่ระดับสากล โดยการประชุมทั้งสองครั้งได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคน รวมถึงผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้เข้าถึงระบบการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการศึกษาเพื่อปวงชน

การศึกษาแบบเรียนรวมมีรากฐานมาจากหลักการสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งรับรองสิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคน โดยไม่เลือกปฏิบัติ การประชุมชาลามันกา ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา รวมถึงผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งอาจเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึง หรือได้รับประโยชน์จากการศึกษาอย่างเต็มที่ ที่ประชุมได้กำหนดหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และเป็นแนวทางสากลในการดำเนินงานเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม

จากความเชื่อ หลักการ และเป้าหมายของการศึกษาแบบเรียนรวม สุชาติดา บุษพา (2557) ได้กล่าวไว้สามารถสรุปแนวคิดหลักได้ดังนี้

1. ผู้เรียนทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานในการได้รับการศึกษา และการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคนสามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพและบรรลุความสำเร็จทางการศึกษาได้
2. ผู้เรียนทุกคนมีคุณค่าและมีความสามารถเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน
3. การศึกษาแบบเรียนรวมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียนปกติ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านสังคมและวิชาการ
4. ผู้เรียนแต่ละคนมีวิธีการเรียนรู้และแสดงออกถึงความเข้าใจที่แตกต่างกัน
5. การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. ผู้เรียนทุกคนควรได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันและมีคุณภาพ
7. ชุมชนและสังคมมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมถึงการให้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

ความเชื่อและหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมดังกล่าว นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่ไม่แบ่งแยก อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน เป็นการสร้างชุมชนและสังคมร่วมกันโดยจัดการศึกษาให้ทุกคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนทุกคนทั้งเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและเด็กปกติ นับเป็นความคุ้มค่าในการจัดการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 หลักการในการจัดการเรียนรวมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ความเชื่อ	หลักการ	เป้าหมาย
<ul style="list-style-type: none"> • เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษา และมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จ • เด็กทุกคนมีคุณลักษณะ ความเข้าใจ ความสามารถ ความต้องการในการเรียนรู้ เฉพาะตัว และมีระดับความรู้ที่แตกต่างกัน 	<ul style="list-style-type: none"> • ยอมรับและตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของเด็ก • จัดบริการที่เหมาะสมกับรูปแบบและการเรียนรู้ที่ แตกต่างกัน • ประกันความเท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษาโดยมี หลักสูตรที่เหมาะสม และการมีส่วนร่วมของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> • ความพยายามไม่ให้มีการแบ่งแยก • การสร้างชุมชนและสังคม โดยรวม • จัดการศึกษาให้ทุกคนอย่างมีประสิทธิภาพ • ความคุ้มค่าในการลงทุนในระบบการศึกษา

ที่มา: สุชาติดา บุษพา (2557)

รูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทย จากการเรียนรู้ร่วมกัน

การศึกษาและการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทยยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง แต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะ จุดเด่น และข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป เพื่อให้เหมาะสมกับบริบท ความต้องการ และทรัพยากรของแต่ละโรงเรียน ตัวอย่างรูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมที่พบในประเทศไทยมีดังนี้

1. รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT Framework)

เบญจา ชลธารันนธ์ (2546) ได้พัฒนาโครงสร้างการบริหารจัดการเรียนรวมโดยใช้โครงสร้างซีท เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษานำไปบูรณาการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบันโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนรวมใช้รูปแบบการบริหารจัดการเรียนรวมโดยใช้ โครงสร้างซีท (SEAT Framework) เป็นหลักตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคบ้างตามสภาพและข้อจำกัดในการจัดการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเรียนรวมโดยใช้โครงสร้างซีท ได้แก่

1.1 นักเรียน (Student: S) การเตรียมความพร้อมเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ หรือมีความบกพร่องในด้านร่างกาย อารมณ์และสังคม การช่วยเหลือทางวิชาการจะพิจารณาให้ได้รับการช่วยเหลือหรือเตรียมความพร้อมทันทีที่พบความพิการเพื่อพัฒนาศักยภาพทุกด้าน

1.2 สภาพแวดล้อม (Environment: E) ควรจัดให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษหรือที่มีความบกพร่องทางการเรียนให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีขีดจำกัดน้อยที่สุด (Least Restrictive Environment: LRE) โรงเรียนควรพยายามให้เด็กได้เรียนในชั้นเรียนทั่วไปมากที่สุด โรงเรียนควรปรับสภาพแวดล้อม โดยใช้หลักวิชาการ คือ พิจารณาถึงสภาพความบกพร่องของผู้เรียนแต่ละประเภทบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในสภาพแวดล้อมของเด็ก ได้แก่ พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรอื่นในโรงเรียน ผู้บริหารจะเป็น ผู้ที่มีบทบาทในที่เป็นผู้นำ และสร้างบรรยากาศของการยอมรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในโรงเรียน

1.3 กิจกรรมการเรียนการสอน (Activities: A) กิจกรรมการเรียนการสอน คือ กิจกรรมภายในและภายนอกห้องเรียน เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคน ทั้งเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับการพัฒนา ทั้งในด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์และสังคม ซึ่งประกอบด้วย

1.3.1 การบริหารจัดการหลักสูตรควรมีการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมจัดทำ แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) ซึ่งเป็นแผนการจัด การศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษ และมีการจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมสอนทักษะเฉพาะที่จำเป็น เช่น ทักษะการดำรงชีวิตทักษะทางสังคมสำหรับเด็กออทิสติก และต้องจัดทำแผนการสอนเฉพาะบุคคล (Individual Implementation Plan: IIP) ซึ่งเป็นแผนการสอนที่จัดขึ้น เฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กแต่ละคน ในวิชาหรือทักษะที่เป็นจุดอ่อน แผนการสอนเฉพาะบุคคลนี้จัดทำขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.3.2 การตรวจสอบทางการศึกษา (Educational Implementation) ในการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับผู้เรียน ในด้านวิชาการ พฤติกรรมและร่างกาย รวมทั้งตัดสินใจเกี่ยวกับผู้เรียนในเรื่องการส่งต่อการคัดแยก การกำหนดประเภทเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การวางแผนการสอน และการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียน

1.3.3 การใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การวิเคราะห์งาน การสอนโดยใช้ระบบเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นต้น

1.3.4 การรายงานความก้าวหน้าของผู้เรียน การติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนในปัจจุบันใช้วิธีการทบทวนและปรับแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล ปีละอย่างน้อย 2 ครั้ง

1.3.5 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกห้องเรียนและชุมชนอย่างเหมาะสม

1.3.6 การประกันคุณภาพทางโรงเรียนควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการการประกันคุณภาพการจัดการเรียนรวมขึ้น

1.3.7 การรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษหรือที่มีความบกพร่องเข้าเรียนโดยมีปฏิทินการรับอย่างชัดเจน

1.3.8 การจัดตารางเวลาให้บริการสอนเสริม และจัดให้มีการให้คำแนะนำปรึกษา

1.4 เครื่องมือ (Tools: T) หมายถึง สิ่งที่นำมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการเรียนรวมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเกิดการเรียนรู้และดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นการช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ได้แก่ นโยบาย วิสัยทัศน์พันธกิจ งบประมาณ ระบบการบริหารจัดการ กฎกระทรวง เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อทางการศึกษา เช่น อุปกรณ์สื่อสิ่งพิมพ์อักษรเบรลล์ หนังสือเสียงสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น บริการต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนการศึกษาของคนพิการแต่ละประเภท เช่น การเขียนและอ่านอักษรเบรลล์ การสอนภาษามือ การฝึกพูด รวมทั้งการสอนเสริมวิชาการต่าง ๆ ความช่วยเหลืออื่น ๆ ทางการศึกษา เช่น กิจกรรมบำบัด และกายภาพบำบัด การแก้ไขการพูด

2. รูปแบบการเรียนรวมแบบรวมพลัง (Collaborative Inclusion Model: CIM)

นางลักษณ์ วิรัชชัย (2546) ได้ทำการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ ซึ่งครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับสาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยแนวคิด ในการพัฒนารูปแบบได้มาจากการศึกษาสภาพและแนวโน้มการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการของประเทศไทยและต่างประเทศ ร่วมกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ และจากการวิจัยรายกรณีโครงการฟื้นฟูเด็กพิการโดยชุมชนมูลนิธิเพื่อเด็กพิการ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยที่สำคัญสรุปผลได้ ดังนี้

2.1 การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ ในต่างประเทศมีแนวโน้มเป็นรูปแบบการเรียนรวมขึ้น และรูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน และให้ความสำคัญกับการฝึกอาชีพ

2.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการของไทย กำหนดให้รัฐสนับสนุนทุกคนให้ได้รับสิทธิทางการศึกษาทุกรูปแบบ ปริมาณคนพิการที่ต้องจัดบริการการศึกษา มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากและรัฐจำเป็นต้องจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

2.3 โครงการฯ มีวัตถุประสงค์ให้ความรู้ด้านการป้องกัน การบำบัดรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.4 รูปแบบการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรวม ได้แก่ รูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแบบอิงครอบครัวและชุมชน รูปแบบการสอนตามบทบาทหน้าที่รูปแบบการสอนเป็นรายบุคคล รูปแบบการทำงานเป็นทีม การร่วมมือร่วมใจและการให้คำปรึกษา

3. รูปแบบการเรียนรู้รวมตามความต้องการและความเหมาะสม

ผดุง อารยะวิญญู และคณะ (2551) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาโรงเรียนต้นแบบในการจัดการเรียนรวมระหว่างผู้เรียนปกติกับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนต้นแบบดังกล่าวสามารถเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนักวิจัยได้เสนอแนะให้นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนภายใต้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงโรงเรียนในสังกัดกระทรวงอื่น ๆ ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อีกทั้งยังเสนอแนะให้กระทรวงที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติเพื่อให้การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้การให้บริการทางการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษถูกแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

3.1 การเรียนรวมเต็มเวลา (Full Inclusion) ผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ระดับเล็กน้อยจะได้รับการจัดให้อยู่ในห้องเรียนเดียวกับผู้เรียนปกติ โดยจำนวนที่จัดไว้คือไม่เกิน 1 คนต่อห้องเรียน

3.2 การเรียนรวมบางเวลา (Partial Inclusion) ผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษจะได้รับการเรียนในห้องเสริมวิชาการเฉพาะบางวิชา เช่น วิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ซึ่งการจัดตารางเรียนในลักษณะนี้เรียกว่า Pull-out Program ส่วนวิชาอื่น ๆ จะเรียนรวมกับผู้เรียนปกติ

3.3 การเรียนรวมเต็มเวลาร่วมครูผู้ช่วย (Teachers Assistant Program) รูปแบบนี้ใช้สำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องรุนแรง โดยจะมีครูผู้ช่วยคอยดูแลและให้ความช่วยเหลือตลอดเวลาในการเรียน

การศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทย แม้ว่าจะมีเป้าหมายหลักในการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความยุติธรรมทางการศึกษา แต่การจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ได้ปรากฏให้เห็นถึงความหลากหลายในการดำเนินงาน ซึ่งสะท้อนถึงพลวัตของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อบริบท ความต้องการ และทรัพยากรของแต่ละโรงเรียน รูปแบบที่หลากหลายเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่าง แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปรับตัว พัฒนา และค้นหารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมที่สุด

ดังนั้น การเลือกใช้รูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมจึงไม่ควรยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบคอบ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาและความต้องการเฉพาะของผู้เรียน

อุปสรรคบนเส้นทางเรียนรวม ปัญหาที่ต้องแก้ไขเพื่อการศึกษที่เท่าเทียม

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนทั่วไปในชั้นเรียนปกติ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานการศึกษาเรียนรวมในประเทศไทยยังคงประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษอย่างเต็มที่

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษาเรียนรวม มีดังต่อไปนี้

1. นโยบายการจัดการศึกษาเรียนรวมของสถานศึกษาบางสังกัด ยังขาดความชัดเจนต่อการนำไปปฏิบัติในสถานศึกษาที่เป็นทิศทางเดียวกัน และการขาดผู้รับผิดชอบหลักที่ดูแลกำกับติดตามด้านการจัดการศึกษาเรียนรวม

2. ความแตกต่างของสังกัดสถานศึกษา ทำให้ขาดโอกาสในการประสานความร่วมมือหรือขอรับความช่วยเหลือจากศูนย์การศึกษาพิเศษ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
  3. งบประมาณของสถานศึกษาบางสังกัดลดลงทำให้ไม่เพียงพอต่อการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ และการจัดหาพี่เลี้ยงเด็กพิการ
  4. ความแตกต่างของการได้รับเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ (พ.ค.ศ.) ที่กำหนดให้ครูการศึกษาพิเศษที่สอนผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้รับเงิน พ.ค.ศ. แต่ครูผู้สอนห้องเรียนรวมไม่ได้รับเงิน พ.ค.ศ. ทั้งที่ได้จัดการเรียนการสอนผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในห้องเรียนรวม ทำให้ครูผู้สอนห้องเรียนรวมบางคน มองข้ามผ่านการช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
  5. ความรู้และทัศนคติต่อการจัดการศึกษาเรียนรวม โครงการคูปองพัฒนาครูไม่เอื้ออำนวยให้ครูผู้สอนห้องเรียนรวมเข้ารับการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเรียนรวมได้ ทั้งที่ต้องนำความรู้เทคนิค หรือกลยุทธ์การสอนที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะบุคคล ครูบางคนมีทัศนคติเชิงลบต่อผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ครูบางคนไม่มีความรู้ด้านการจัดการศึกษาเรียนรวม ครูการศึกษาพิเศษบางสังกัดไม่ได้รับการสนับสนุนให้เพิ่มพูนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเรียนรวมที่ต่อเนื่อง ครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์การสอนวิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาไทยสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การจัดการเรียนการสอนห้องเรียนรวม และการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในห้องเรียนรวม
  6. ความไม่เพียงพอของบุคลากร ทั้งครูการศึกษาพิเศษในสถานศึกษาทุกสังกัด ครูล่ามภาษามือศึกษานิเทศก์ที่มีคุณวุฒิด้านการศึกษาพิเศษโดยตรง รวมถึงจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่นที่ตรวจวินิจฉัยและให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์สำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
  7. ครูผู้สอนห้องเรียนรวมมีภาวะเครียดสะสม ท้อแท้ หมดกำลังใจกับการไม่สามารถจัดการพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ อาการระดับรุนแรง ก้าวร้าวที่เรียนในห้องเรียนรวมของตนได้ และผู้เรียนในห้องเรียนรวมหวาดระแวง กลัวถูกแกล้งหรือถูกทำร้ายร่างกายจากเพื่อนที่มีอาการระดับรุนแรงวันใดวันหนึ่ง
  8. การขาดช่วงเชื่อมต่อหรือเปลี่ยนผ่านทางการศึกษาของผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษจากระดับชั้นประถมศึกษาไประดับชั้นมัธยมศึกษา และจากระดับชั้นมัธยมศึกษาไประดับอาชีวศึกษา หรือระดับอุดมศึกษา สถานศึกษาบางแห่งไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์บริการนักศึกษพิการของสถาบันอุดมศึกษา
  9. สถานศึกษาทุกสังกัดขาดโอกาสการเลือกซื้อสื่อการศึกษาที่ตรงกับการพัฒนา พื้นฟูบำบัดผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษอย่างแท้จริง ทำให้ได้เพียงสื่อซ้ำ ๆ จากร้านเดิม ๆ ที่มีราคาค่อนข้างสูง รวมถึงความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งทางลาด ลิฟท์ หรือราวเกาะเดินทำให้ผู้เรียนพิการทางร่างกายขาดโอกาสการเข้าเรียนในสถานศึกษา รวมถึงหอพักนักศึกษาพิการ
  10. ผู้ปกครองบางคนมีทัศนคติเชิงลบ ไม่มีความรู้ด้านการศึกษาพิเศษ ไม่เปิดใจยอมรับว่าบุตรหลานมีแนวโน้มเป็นผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ทำให้การประสานความร่วมมือระหว่างครู และผู้ปกครองเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเป็นไปได้ยาก
- การบริหารจัดการศึกษาแบบเรียนรวมจึงเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน หรือผู้ใหญ่ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

วัฒนธรรม และชุมชนที่แตกต่างกัน และลดการแบ่งแยกทางการศึกษา การดำเนินการนี้เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนและดัดแปลงเนื้อหา แนวทางการสอน โครงสร้าง และยุทธวิธีต่าง ๆ ภายใต้วิสัยทัศน์ที่มุ่งให้การศึกษานั้นครอบคลุมถึงผู้เรียนทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย

การเรียนรวมเป็นความรับผิดชอบของระบบการศึกษาปกติที่จะจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทุกคน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของแต่ละโรงเรียน โดยยึดถือมาตรฐานการเรียนรวมที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ถอดรหัสปัญหา “การเรียนรวม ” สู่ออกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมอย่างยั่งยืน

เพื่อให้การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมมีประสิทธิภาพและสามารถดำเนินไปอย่างครอบคลุม จำเป็นต้องจัดกลุ่มแนวทางแก้ปัญหาออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ด้านทรัพยากร และด้านสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ โดยการจัดกลุ่มดังกล่าวจะช่วยให้แต่ละด้านสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกัน ดังนี้

1. ด้านนโยบาย การพัฒนานโยบายการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เกิดการดำเนินการที่มีทิศทางเดียวกัน และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.1 การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและเป็นเอกภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและเป็นทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การจัดการศึกษาเรียนรวมสามารถนำไปปฏิบัติในสถานศึกษาทุกแห่งได้อย่างเท่าเทียมและเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบหลักในการดูแลการปฏิบัติตามนโยบายในสถานศึกษาต่าง ๆ เพื่อให้แนวทางดังกล่าวถูกนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสังกัดสถานศึกษา ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาที่มาจากสังกัดต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนบุคลากรและทรัพยากรทางการศึกษารวมถึงการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์การศึกษาพิเศษ การสร้างเครือข่ายจะช่วยเสริมการสนับสนุนเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการพัฒนาครูและบุคลากร การพัฒนาครูและบุคลากรที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและมีคุณภาพ

2.1 การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะครู ควรมีการฝึกอบรมครูและบุคลากรที่สอนในห้องเรียนรวมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูมีทักษะที่เหมาะสมในการสอนนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในวิชาที่มีความซับซ้อน เช่น คณิตศาสตร์และภาษาไทย นอกจากนี้ ควรพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรวมและส่งเสริมกลยุทธ์การสอนที่ยืดหยุ่นตามความต้องการของนักเรียนแต่ละคน

2.2 การจัดหาผู้ช่วยในการสอน ครูผู้สอนห้องเรียนรวมมักต้องรับมือกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวหรือความต้องการพิเศษที่รุนแรง ซึ่งส่งผลให้เกิดภาระงานที่หนักและความเครียดสะสม ควรมีการจัดหาครูผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาเพิ่มเติมเพื่อแบ่งเบาภาระงานของครูในห้องเรียนรวม

2.3 การสนับสนุนทางการเงิน ควรจัดสรรเงินสนับสนุนเพิ่มเติมสำหรับครูที่สอนในห้องเรียนรวม เพื่อให้ครูมีแรงจูงใจในการทำงานที่ทุ่มเทและต้องใช้เวลาละเอียดอ่อนในการดูแลนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

3. ด้านทรัพยากร การจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

3.1 การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ หน่วยงานด้านการศึกษาควรจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสมสำหรับการสนับสนุนบุคลากร เช่น พี่เลี้ยงเด็กพิการ การจัดหาสื่อการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ และการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน เช่น ทางลาด ลิฟท์ หรือราวเกาะเดิน เพื่อให้นักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม

3.2 การเพิ่มจำนวนบุคลากรเฉพาะทาง สถานศึกษาหลายแห่งยังขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง เช่น ครูการศึกษาพิเศษ ล่ามภาษามือ และนักจิตวิทยาเด็ก ซึ่งทำให้การดูแลผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษไม่ครอบคลุม ดังนั้น ควรมีการเพิ่มบุคลากรเฉพาะทางเหล่านี้ในสถานศึกษาเพื่อช่วยเสริมสร้างการดูแลนักเรียนอย่างทั่วถึง

4. ด้านสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ การสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบเรียนรวมมีความสำคัญอย่างมาก

4.1 การจัดหาสื่อการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ควรมีการจัดหาสื่อการเรียนการสอนที่ตรงกับความต้องการของนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ รวมถึงปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพภายในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

4.2 การสร้างระบบเชื่อมต่อทางการศึกษา การสร้างระบบที่เชื่อมโยงระหว่างระดับการศึกษาต่าง ๆ เช่น จากประถมสู่มัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ควรมีการพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านที่ราบรื่นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และสามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้อย่างไม่มีอุปสรรค

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การแก้ไขปัญห และพัฒนาอย่างเป็นระบบใน 4 ด้านข้างต้น จะช่วยให้การศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทยมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และนำไปสู่การสร้างโอกาส ความเท่าเทียม และคุณภาพการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกคน

ที่มา: ทีมผู้วิจัย

สรุป

บทความวิชาการเรื่อง “ความท้าทายและโอกาสของการศึกษาแบบเรียนรวม: แนวทางสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในประเทศไทย” นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) ซึ่งเป็นปรัชญาการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาส ความเท่าเทียม และความเป็นธรรมทางการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายใด ๆ โดยมีรากฐานจากหลักการสิทธิมนุษยชนและความเชื่อที่ว่าผู้เรียนทุกคนมีคุณค่า ศักยภาพ และสิทธิ์ในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม บทความนี้ได้กล่าวถึงความเป็นมา วิวัฒนาการ หลักการ และรูปแบบของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และความท้าทาย เช่น ความไม่ชัดเจนของนโยบาย การขาดแคลนทรัพยากร ความไม่พร้อมของบุคลากร และสภาพแวดล้อมที่ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางแก้ไข 4 ด้านหลัก ได้แก่ การปรับปรุงนโยบาย การพัฒนาครูและบุคลากร การเพิ่มทรัพยากร และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยเน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ สถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่ “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และมุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2546). การตัดสินใจผลการเรียนรู้: เกรดและการตัดเกรด. ใน สุวิมล ว่องวานิช (บ.ก.), *การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่* (หน้า 123-156). โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจา ชลธารินทร์. (2546). *คู่มือการบริหารจัดการเรียนรวมโดยใช้โครงสร้างซีที*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- ผดุง อารยะวิญญู และวาสนา เลิศศิลป์. (2551). *การเรียนรวม Inclusion*. กรุงเทพฯ: เจ.เอ็น.พี.
- มลิวัดย์ ธรรมแสง. (2561). ความเข้าใจเรื่องเรียนรวม. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 12(1), 1-14.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเรียนรวม สำหรับเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ*. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- สุชาดา บุบผา. (2557). *การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education)*. อุดรธานี: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- องค์การอนามัยโลก. (2556). *องค์ประกอบด้านการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พรี่เมี่ยม เอ็กซ์เพรส.

ภาษาอังกฤษ

- UNESCO. (2023). *Overcoming exclusion through inclusive approaches in education: A challenge and a vision. Conceptual Paper for the Education Sector*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/44832531_Overcoming_Exclusion_through_Inclusive_Approaches_in_Education_A_Challenge_and_a_Vision?utm_source=chatgpt.com